

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ІДЕОНІМІВ І ПРАГМАТОНІМІВ МІСТА ОДЕСИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Адекватне сприйняття і передача українських назв об'єктів духовної та матеріальної культури є вагомим чинником діяльності перекладача. У статті розглядаються найбільш вживані і традиційні способи перекладу ідеонімів і прагматонімів з української мови на англійську. Виокремлено труднощі, що виникають при перекладі ідеонімної та прагматонімної лексики в контексті міста Одеси. Зроблено аналіз варіативності та частотності використання різних способів перекладу: калькування, методу уподібнення (синонімічної заміни) та комбінованої реномінації.

Ключові слова: ідеонім, прагматонім, білінгвізм, калькування, синонімічна заміна, реномінація.

Адекватное восприятие и передача украинских названий объектов духовной и материальной культуры является значимым фактором деятельности переводчика. В статье рассматриваются наиболее употребляемые и традиционные способы перевода идеонимов и прагматонимов с украинского языка на английский. Выделены трудности, возникающие при переводе идеонимной и прагматонимной лексики в контексте города Одессы. Произведен анализ вариативности и частотности использования различных способов перевода: калькирования, метода уподобления (синонимической замены) и комбинированной реноминации.

Ключевые слова: идеоним, прагматоним, билингвизм, калькирование, синонимическая замена, реноминация.

This article deals with the traditional ways of translating ideonyms and pragmatonyms from Ukrainian into English. An adequate perception and translation of Ukrainian names of objects of spiritual and material culture of Odessa is the important factor of the translator's work. The analysis of using loan translation, synonymic replacement and combined renomination is performed.

Key words: ideonym, pragmatonym, bilingualism, loan translation, synonymic replacement, renomination.

У сучасній лінгвістиці посилюється тенденція до вивчення різноманітних особливостей і труднощів перекладу ономастичних одиниць. Значним внеском до цієї області досліджень стали роботи з української топоніміки та перекладознавства, орієнтовані не тільки на історичний, етимологічний, лінгвокультурологічний аналіз, а й на дослідження міжкультурної комунікації, яка у свою чергу є вагомим аспектом у процесі перекладу з української мови на англійську (Ю. О. Карпенко, І. В. Корунець та інші) [1;2].

Одним з особливо цікавих постає дослідження проблеми перекладу англійською мовою ідеонімів і прагматонімів, що позначають об'єкти духовної і матеріальної культури міста Одеси. Така зацікавленість в першу чергу пов'язана з багатонаціональністю населення Одещини та значною роллю туризму на її території.

Між тим проблема перекладу ідеонімів і прагматонімів як важливої складової одеського ономастикону до сьогодні не була предметом спеціального вивчення, в чому і полягає **актуальність** цієї роботи.

Метою даної роботи є дослідження проблематики та впорядкування засобів перекладу ідеонімів і прагматонімів Одещини з української мови на англійську на сучасному етапі розвитку вітчизняного перекладознавства.

Для досягнення мети дослідження виконані такі **завдання**:

- зазначити вплив білінгвізму на формування ідеонімного та прагматонімного поля міста Одеси;
- проаналізувати труднощі й особливості перекладу україномовних ідеонімів і прагматонімів на англійську мову;
- виокремити засоби перекладу ідеонімів і прагматонімів Одещини з української мови на англійську.

Матеріалом дослідження слугували назви зі словників, довідників, країнознавчої літератури, рекламних проспектів, інтернет-ресурсів, власної картотеки загальним обсягом 15132 знаки. Методом суцільної вибірки було обрано 200 ідеонімів і прагматонімів міста Одеси українською, російською та англійською мовами.

У даній статті розглядаються два класи ономастиконів — ідеоніми та прагматоніми, які мають багато спільного, коли йдеться про їх переклад з однієї мови на іншу. Однозначного визначення ідеоніма та прагматоніма в науці не сформульовано. Це дослідження спирається на визначення Н. В. Подольської та О. В. Суперанської. Ідеоніми — розряд онімів, який об'єднує різноманітні категорії власних назв, які мають денотати в розумовій діяльності; назви предметів духовної

культури [3:61]. Прагматоніми — розряд онімів, в якому об'єднані різні категорії власних назв, що мають денотати в прагматичній сфері діяльності людини, пов'язані з практичною, предметною областю; назви предметів матеріальної культури [4:198].

Проведене дослідження демонструє, що ідеоніми та прагматоніми міста Одеси не тільки відображають національно-культурний простір народів, що заселяють цей край, а й дають оригінальний лінгвістичний матеріал для вивчення окремих випадків у перекладі ономастиконів України англійською мовою.

Проблема такого перекладу полягає головним чином в тому, що на території Одещини можна зустріти значні прояви білінгвізму як у діловій, так і суспільно-побутовій сферах [5]. Тому існує безліч варіацій власних назв російською та українською мовами. Наряду з цим впливає такий факт: переклад туристичних і країнознавчих довідників, мап, сувенірних фотоальбомів, путівників, вивісок англійською мовою часто здійснюється без урахування такого білінгвізму та норм перекладу з державної мови. За традицією, що склалася, перекладач покладається на свої фонові знання (часто російськомовні), не звертаючи увагу на приналежність тих чи інших власних назв до українського ономастичного простору.

В одеському ономастиконі існує безліч назв суто українського, слов'янського, тюркського, грецького, галльського походження тощо, але слід звернути увагу на те, що вони відносяться до українського територіального й ономастичного простору, тому й перекладалися мали б у межах мовної пари “українська — англійська”. Адже це мало ймовірно зустріти, наприклад, переклад німецької власної назви через англійську мову на українську.

Однак неможливо здійснити такий підхід максимально суворо. Це пов'язано також із фоновими знаннями і традицією, що склалася серед жителів інших країн, для яких місто Одеса є частиною російськомовного пострадянського простору, і багато назв визначних місць Одеси відомі їм мало не з царських часів. У свідомості іноземців ті чи інші асоціації з культурними об'єктами цього міста виникають лише у зв'язку з їх російськомовними назвами (наприклад, укр. *готель “Красна”* — рос. *гостиница “Красная”* — англ. *Krasnaya (“Red”) Hotel*).

Головна мета як перекладу в цілому, так і передачі вище згаданих власних назв — досягнення адекватності. Основне завдання перекладача при досягненні адекватності — вміло використати різні перекладацькі трансформації для того, щоб текст перекладу найбільш точно

передавав всю культурну та історичну інформацію, викладену в тексті оригіналу, а при неможливості точно передати англійською мовою подібну пропріальну лексику — доступно пояснити значення тих чи інших ідеонімів і прагматонімів.

Великий практичний інтерес становлять такі способи відтворення власних назв на позначення об'єктів духовної та матеріальної культури міста Одеси:

- 1) калькування;
- 2) комбінована реномінація (поєднання двох чи більше перекладацьких трансформацій, найчастіше калькування з транслітерацією/транскрипцією або етимологічним відповідником);
- 3) метод уподібнення (синонімічна заміна) [6:135].

У таблиці подано аналіз використання засобів перекладу ідеонімів і прагматонімів Одещини з української мови на англійську.

Таблиця

Кількісний аналіз використання засобів перекладу ідеонімів і прагматонімів з української мови на англійську

ЗАСОБИ ПЕРЕКЛАДУ	ІДЕОНІМИ		ПРАГМАТОНІМИ		КІЛЬКІСНИЙ ПОКАЗНИК, %
	МОВА ОРИГІНАЛУ	МОВА ПЕРЕКЛАДУ	МОВА ОРИГІНАЛУ	МОВА ПЕРЕКЛАДУ	
Калькування	Скульптура “Золоте дитя”	“Golden Baby”	Карантинна гавань	Quarantine Harbour	27 %
Комбінована реномінація	Скульптура “Золоте дитя”	Sculpture “Zolotoye Ditya”	Одеський Привоз	Odessa Privoz	62 %
Метод уподібнення	Свято-Андріївська церква	St. Andrew’s church	Художній музей	Odessa Fine Arts Museum	11 %

Як це видно з таблиці, найчастотнішим в англійському перекладі українських ідеонімів і прагматонімів міста Одеси є метод комбінованої реномінації (62 % усіх випадків), який полягає в поєднанні іншомовної транскрипції/транслітерації з етимологічним відповідником або калькою, що дає змогу розкрити семантику власної назви й разом з тим передати її оригінальний характер.

На другому місці за частотністю використання стоїть калькування (27 %), яке полягає у послівному перенесенні компонентів з мови

оригіналу до мови перекладу, в процесі якого не виникає суттєвих труднощів. Калькування вживається, тому що до складу цієї категорії власних назв в українській мові найбільшою мірою входять апелятивні лексичні одиниці.

На останньому місці під час аналізу опинився *метод уподібнення* (11 %). Це пов'язано з тим, що деякі поняття, що перекладаються, є загальними, синонімічними чи подібними в багатьох мовах та культурах, але в кожній з них мають свою окрему назву, притаманну традиції, тому при перекладі замінюються згідно з етимологічною відповідністю.

Також слід зазначити, що, працюючи над передачею ідеонімів і прагматонімів Одещини англійською мовою, перекладач повинен враховувати не тільки вагомий вплив російської мови на формування такого ономастичного поля, але й не менш важливий факт існування суто української культури, менталітету, духовності, які іноді потерпають від втручання інших культур та розглядаються крізь їх призму.

У результаті дослідження було з'ясовано, що питання про труднощі перекладу ідеонімів і прагматонімів міста Одеси з української мови на англійську постає наразі необхідним для подальшого розвитку. В ході роботи зазначено вплив білінгвізму на формування ідеонімного та прагматонімного поля міста Одеси, проаналізовано особливості перекладу україномовних ідеонімів і прагматонімів на англійську мову, виокремлено засоби та визначено частотність використання комбінованої реномінації, калькування та методу уподібнення (синонімічна заміна) при перекладі україномовних назв об'єктів духовної та матеріальної культури на англійську мову для досягнення адекватності та доцільності перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карпенко Ю. О. Топонімія південно-східної Одещини : метод. вказівки / уклад. Ю. О. Карпенко [та ін.]. — Одеса, 1978. — 83 с.
2. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) [Текст] / І. В. Корунець. — Вінниця : Нова Книга, 2001. — 448 с.
3. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. — М. : Наука, 1978. — 199 с.
4. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. — М. : Наука, 1973. — 367 с.
5. Поух А. В. Двуязычие в Украине: исторический аспект // Гуманитарный журнал. — 2011. — № 3—4. — С.197—206.
6. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. — М. : Международные отношения, 1980. — 350 с.

Стаття надійшла до редакції 07.10.13